

MILLIY IQTISODIYOTNI SANOATLASHUV DARAJASIGA TA'SIR
ETUVCHI MAKROIQTISODIY OMILLARNING TAHLILI

Erkayev Akrom Normuxammadovich

Toshkent davlat istisodiyot universiteti

mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0001-2638-7958

erkayevakrom27@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda milliy iqtisodiyotni sanoatlashuv darajasiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy makroiqtisodiy omillar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Sanoat ishlab chiqarishining barqaror rivojlanishi, investitsion faollik, inflyatsiya, foiz stavkalari, davlat fiskal siyosati, tashqi savdo, valyuta kursi va institutsional muhitning sanoatlashuv jarayoniga ta'siri baholangan. Tadqiqot natijasida sanoatlashuvni jadallashtirishda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: sanoatlashuv, makroiqtisodiy omillar, iqtisodiy o'sish, investitsiyalar, fiskal siyosat, monetar siyosat, inflyatsiya, eksport, sanoat ishlab chiqarishi.

Jahon iqtisodiyotida sanoatlashuv mamlakatlarning uzoq muddatli iqtisodiy o'sishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan sanoat tarmoqlarining rivojlanishi iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi, mehnat unumdorligini yuksaltiradi hamda eksport salohiyatini kengaytiradi. Shu sababli milliy iqtisodiyotning sanoatlashuv darajasiga ta'sir etuvchi makroiqtisodiy omillarni chuqur tahlil qilish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston iqtisodiyotida ham so'nggi yillarda sanoatni modernizatsiya qilish, yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlarni rivojlantirish hamda

investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur jarayonlarning samaradorligi ko'p jihatdan makroiqtisodiy muhitning barqarorligiga bog'liq. Milliy iqtisodiyotning sanoatlashuv darajasi ko'plab makroiqtisodiy omillar ta'sirida shakllanadi. Ushbu omillar o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ulardan biridagi o'zgarish sanoat ishlab chiqarishining umumiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Birinchi muhim omil – **yalpi ichki mahsulotning o'sish sur'ati** hisoblanadi. Iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlari korxonalarning investitsion imkoniyatlarini kengaytiradi, ichki talabni oshiradi hamda sanoat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojni kuchaytiradi. Aksincha, iqtisodiy faollikning pasayishi ishlab chiqarish hajmlarining qisqarishiga olib keladi.

Ikkinchi omil – **investitsiyalar hajmi va tarkibidir**. Sanoatlashuvning asosiy moliyaviy manbai kapital qo'yilmalardir. Ayniqsa, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar zamonaviy texnologiyalar, ilg'or boshqaruv tajribasi va innovatsiyalarni iqtisodiyotga olib kiradi. Investitsiyalar hajmining ortishi ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytiradi va yangi sanoat tarmoqlarining shakllanishiga xizmat qiladi.

Uchinchi omil – **inflyatsiya darajasi**. Mo'tadil inflyatsiya iqtisodiy faollikni rag'batlantirishi mumkin, biroq yuqori inflyatsiya ishlab chiqarish xarajatlarini oshirib, investitsion muhitni yomonlashtiradi. Natijada sanoat korxonalarining uzoq muddatli investitsiya loyihalarini amalga oshirish imkoniyatlari qisqaradi.

To'rtinchi omil – **pul-kredit siyosati va foiz stavkalari**. Markaziy bank tomonidan yuritilayotgan monetar siyosat kredit resurslarining qiymatini belgilaydi. Kredit stavkalarining yuqoriligi ishlab chiqarish korxonalarining investitsion faolligini pasaytirishi mumkin. Shu bois sanoatni rivojlantirish uchun uzoq muddatli va nisbatan arzon moliyaviy resurslardan foydalanish muhim hisoblanadi.

Beshinchi omil – **davlat fiskal siyosati**. Soliq imtiyozlari, subsidiyalar, sanoat zonalari faoliyati, infratuzilma xarajatlari va davlat investitsiyalari sanoat rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, sanoat klasterlarini rivojlantirish hamda innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash fiskal siyosatning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Oltinchi omil – **tashqi savdo va eksport salohiyati**. Eksport hajmining ortishi korxonalar ishlab chiqarish ko'lamini kengaytirishga xizmat qiladi. Xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatining kengayishi mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini yuksaltirishga rag'bat yaratadi.

Yettinchi omil – **milliy valyuta kursi**. Valyuta kursining keskin tebranishlari import qilinadigan uskunarlar va xomashyo narxiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bilan birga, muvozanatli almashuv kursi eksport qiluvchi sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshiradi.

Sakkizinchi omil – **institutsional muhit**. Mulk huquqining himoyasi, tadbirkorlik erkinligi, korrupsiyaning kamayishi va samarali davlat boshqaruvi sanoatlashuvning muhim institutsional asoslarini tashkil etadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, institutsional sifat yuqori bo'lgan mamlakatlarda sanoat rivojlanish sur'atlari ham yuqori bo'ladi.

Nazariy jihatdan ushbu omillar o'zaro integrallashgan tizimni tashkil etadi. Shuning uchun sanoatlashuv siyosati faqat investitsiyalarni ko'paytirish bilan cheklanmasdan, makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish va innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlash bilan uyg'un holda amalga oshirilishi lozim. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, milliy iqtisodiyotning sanoatlashuv darajasini oshirish ko'plab makroiqtisodiy omillarning uyg'un rivojlanishiga bog'liq. Eng muhim omillar sifatida iqtisodiy o'sish sur'atlari, investitsiyalar hajmi, inflyatsiya darajasi, pul-kredit siyosati, fiskal siyosat, tashqi savdo, valyuta kursi hamda institutsional muhit ajralib turadi.

Sanoatlashuvni jadallashtirish uchun quyidagi ilmiy-amaliy yoʻnalishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- makroiqtisodiy barqarorlikni taʼminlash;
- sanoatga yoʻnaltirilayotgan investitsiyalar ulushini oshirish;
- yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlarni qoʻllab-quvvatlash;
- eksportga yoʻnaltirilgan sanoat tarmoqlarini rivojlantirish;
- innovatsion faoliyatni ragʻbatlantirish;
- institutsional islohotlarni chuqurlashtirish va biznes muhitini yaxshilash.

Xulosa qilib aytganda, mazkur chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi milliy iqtisodiyotning sanoatlashuv darajasini oshirish, iqtisodiy oʻsishning sifat jihatdan yangi bosqichiga oʻtish hamda mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Keynes J.M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan, 1936.
2. Schumpeter J.A. *The Theory of Economic Development*. Harvard University Press, 1934.
3. Lewis W.A. *Economic Development with Unlimited Supplies of Labour*. Manchester School, 1954.
4. Rostow W.W. *The Stages of Economic Growth*. Cambridge University Press, 1960.
5. Rodrik D. *Industrial Policy for the Twenty-First Century*. Harvard University, 2004.
6. Porter M.E. *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press, 1990.
7. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari hamda 2030-yilgacha moʻljallangan sanoatni rivojlantirishga oid strategik hujjatlar.
8. Oʻzbekiston Respublikasi Statistika agentligi maʼlumotlari.

